

Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ve Eğitim Alanındaki Faaliyetleri*

The State Minister of Education Celal Yardımcı and His Activities in this Role

Mehmet GÜNDÜZ¹

*Bu makale 24-27 Nisan 2018 tarihlerinde İnönü Üniversitesi'nde düzenlenen 8. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi'nde "Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ve Eğitim Alanındaki Faaliyetleri" başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

¹Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Erkek Lisesi, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.G. 0000-0002-4642-4189

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mehmet Gündüz,
Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul Erkek Lisesi,
İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: ekalim02@yahoo.com

Başvuru/Submitted: 17.03.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:
27.05.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:
30.05.2019

Kabul/Accepted: 31.05.2019

Atıf/Citation: Gunduz, M. (2019). Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ve eğitim alanındaki faaliyetleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies*, 35: 79-108.

<https://doi.org/10.26650/YTA2019-583785>

Öz

Celal Yardımcı 1911 yılında Ağrı Doğubayazıt'ta doğmuştur. Yardımcı TBMM'nin IX, X ve XI. dönemlerinde Ağrı Milletvekili olarak görev yapmıştır. Milletvekilliği sırasında Adalet, Devlet ve Milli Eğitim Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. Demokrat Parti'nin eğitim politikalarını hayata geçiren önemli isimlerden biri olan Celal Yardımcı devlet okullarında yabancı dilde eğitimin yaygınlaşması için önemli çalışmalar yapmıştır. Celal Yardımcı ABD-Türkiye arasında 1950'lerde sonra artan ilişkilerin eğitim alanındaki en önemli mimarlarından biridir. Onun Milli Eğitim Bakanlığı döneminde Türkiye ile ABD arasında eğitim alanından yakın ilişkiler kurulmuştur. Bu yüzden Celal Yardımcı dönemindeki eğitim faaliyetlerine bakmak eğitim alanındaki Türk-ABD ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Atatürk, Ege, Karadeniz Teknik ve Ortaoğu Teknik üniversitelerinin kurulmasında ve gelişmesinde önemli rolü olan Celal Yardımcı'nın Türk eğitim sistemine en büyük etkisi ortaöğretim alanında olmuştur. Yardımcı, Türkiye'de yabancı dilde eğitim yapan maarif kolejlerini kurduğunda bu okulların ihtiyacını gidermek için yurtdışından sözleşmeli yabancı öğretmen getirmiştir. Türkçe-İngilizce eğitim yapan maarif kolejleri günümüz ortaöğretiminin en önemli parçası olan Anadolu Liselerinin nüvesini oluşturmuştur. Celal Yardımcı ilköğretim ve ortaöğretim alanında okul sayısını önemli ölçüde artırmıştır. İlköğretim Kanunu Meclis'ten çıkarmak için çok çalışmasına rağmen bunda başarılı olamamıştır. Bu yüzden muhalefet milletvekilleri tarafından sıklıkla eleştirilmiştir. Halk eğitimine ve öğretmen yetiştirmeye önem veren Celal Yardımcı üniversite muhtariyeti konusunda muhalefetle karşı karşıya gelmiştir. 27 Mayıs darbesinden sonra tutuklanan Celal Yardımcı Yassıada'da yargılanmış ve müebbet hapse mahkûm edilmiştir. Cezası daha sonra affedilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin XVI. döneminde İstanbul Milletvekili olmuştur. Yardımcı 10 Ocak 1986'da İstanbul'da ölmüştür. **Anahtar Kelimeler:** Celal Yardımcı, Milli Eğitim, Maarif Kolejleri, Anadolu Liseleri, Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, ODTÜ

ABSTRACT

Celal Yardımcı was born in 1911 in Doğubayazıt, Ağrı. Yardımcı served as the Deputy of Ağrı in periods IX, X and XI of the Turkish Grand National Assembly. During his time as deputy he served as Minister of Justice, State and National Education. Celal Yardımcı, one of the most important names in terms of putting the educational policies of the Democratic Party into practice, took important steps in the expansion of foreign language education in public schools. Celal Yardımcı was one of the most important architects in the field of education in the 1950s in terms of growing the relationship between the US and Turkey. His period with the State Ministry of Education established close relations with Turkey in the field of education in the United States. Therefore, looking at Celal Yardımcı's educational activities in this period will help to understand Turkish-US relations in the field of education. Celal Yardımcı's greatest impact on the Turkish Education System, which played an important role in the establishment and development of the Erzurum, Aegean, Black Sea Technical and Middle East Technical universities was in the field of secondary education. When Celal Yardımcı established the maarif colleges of foreign language education in Turkey, he engaged the services of a foreign teacher to support such schools. The maarif colleges, which provide Turkish-English education, formed the core of the anatolian high schools which are today considered as one of the most important elements of secondary education. Celal Yardımcı significantly increased the number of schools in the primary and secondary education sector. Although he worked hard to legislate Primary Education Law through Parliament, he did not succeed in this and this is why he was often criticized by opposition MPs. Celal Yardımcı, who placed great importance on public education and teacher training, faced opposition on the subject of university autonomy. Celal Yardımcı, who was arrested after the May 27 coup, was tried in Yassıada and sentenced to life imprisonment. He was later pardoned and he became the Istanbul Deputy in the sixteenth term of the Turkish Grand National Assembly. Yardımcı died on 10 January 1986 in Istanbul.

Keywords: Celal Yardımcı, National Education, Maarif Colleges, Anatolian High Schools, Atatürk University, Ege University, Karadeniz Technical University, METU

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan siyasi atmosfer Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçmesine zemin hazırlamıştır. Savaş sonrasında uluslararası politikada çift kutuplu bir dünyanın belirginleşmesi ve Sovyet Rusya'nın tehditleri Türkiye'yi ABD'ye yaklaştırmıştır. Nitekim hem iç hem de dış dinamiklerin zorlamasıyla 1945'nin sonlarına doğru Millî Kalkınma Partisi, 7 Ocak 1946'da da Demokrat Parti kurulmuştur. Demokrat Parti kısa sürede gücünü artırmış ve 14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidarı CHP'den devralmıştır. Bu iktidar değişikliğinden sonra Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler birçok alanda artmıştır. İki ülkenin eğitim alanında ilişkilerinin gelişmesini sağlayan en önemli mimarlardan biri Millî Eğitim Bakanı Hüseyin Celal Yardımcı'dır.

1911'de Doğubayazıt'ta doğan Hüseyin Celal Yardımcı'nın babası eşraftan Hacı Celal Efendi'dir. Çocukluk yılları, Birinci Dünya Harbi, Rus İşgali ve çeşitli zorluklar altında geçen Yardımcı, Doğubayazıt Rüştüye Mektebi'ni bitirmiştir. Bu yıllarda zekâsı, okuma ve araştırma merakı ile dikkatleri üzerine çekmiştir. 4 Mart 1925'te çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra olaylarla ilgisi olmamasına rağmen Hacı Celal Efendi ve ailesi İzmir Karşıyaka'ya gönderilmiştir. Aile Erzurum, Trabzon, İstanbul rotasını izleyerek zorlu bir yolculuktan sonra İzmir'e ulaşmıştır. Daha sonra da Bursa'ya

yerleşmelerine izin verilmesi üzerine Hacı Celal Efendi ailesiyle birlikte Bursa'ya yerleşmiştir. 1929 yılında çıkan aftan sonra Hacı Celal Efendi bazı aile bireyleri ile Doğubayazıt'a dönmüştür. Ancak Celal Yardımcı eğitimini tamamlamak için Bursa'dan İstanbul'a gitmiştir.¹

1928'de İstanbul Erkek Lisesi'ni, ardından da İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitiren Celal Yardımcı 1932-1934 yıllarında İstanbul Adliyesinde stajyer memur olarak çalışmıştır.² Serbest avukatlık yaparken gazete ve dergilerde yazdığı yazılar ve radyo konuşmalarıyla ülke çapında tanınan Yardımcı, 1945-1950 yılları arasında Haşmet Orbay ve Ömer İnönü'nün de adının karıştığı Muzaffer Kayalibay davasının avukatlığını yapmıştır.³ Fransızca ve Rumca bilen Celal Yardımcı 1950'de Ağrı Milletvekili olarak Meclis'e girmiştir. 1950-1960 döneminde kesintisiz olarak üç dönem TBMM'de yer alan Yardımcı 8.4.1953-17.5.1954 ile 9.12.1955-25.11.1957 tarihleri arasında Devlet Bakanlığı, 17.5.1954-9.12.1955 ile 25.11.1957-22.5.1959 tarihleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı ve 3.4.1960-27.5.1960 tarihleri arasında da Adalet Bakanlığı yapmıştır.⁴

27 Mayıs darbesinden sonra tutuklanan Demokrat Partililerden biri olan Celal Yardımcı Yassıada'da yargılanmıştır.⁵ Duruşmaların 188. gününde yaptığı savunmada 1926-1950 yılları arasında çıkan kırk kanunun anayasaya aykırı olarak çıkartılmış olduğunu ilmi heyetin tespit etmiş olduğunu açıklayarak “*Savcıya göre benim ölmem, adalete göre ise ölmemem*” diyerek kendisini savunmuştur.⁶ Yargılamalar devam ederken Celal Yardımcı'nın servetinin %58,9'unun gayrimeşru olduğu iddiaları basında yer almış;⁷ haksız mal iktisabında Ankara 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanmıştır.⁸ Yassıada yargılamaları sonucunda müebbet hapse mahkûm edilen Celal Yardımcı Kayseri Cezaevine gönderilmiştir. Kayseri'den İstanbul'a naklolmak istemiş ve bu talebi kabul edilerek 25 Nisan 1963'te İstanbul Toptaşı Cezaevine nakledilmiştir.⁹ Ancak 2 Temmuz 1964'te yeniden Ankara Cezaevi'ne nakledilmiştir.¹⁰ Celal Yardımcı

1 Doğubayazıt Narinkale, 12 Şubat 2007, s. 4.

2 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, C. VII, Ankara, TBMM Vakfı Yayınları, 1998, s. 28-29.

3 Doğubayazıt Narinkale, 12 Şubat 2007, s. 4.

4 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, s. 28-29; *Yeni İstanbul*, 24 Mayıs 1959, s. 1.

5 Celal Yardımcı ve Eşi Harika Yardımcı'nın Yassıada günleriyle ilgili hatıraları Çiğdem Aldatmaz tarafından kitaplaştırılmıştır. (Çiğdem Aldatmaz, *Elli Kelime Yardımcı Ailesinin Yassıada Öyküsü*, İstanbul, Pia Yayınları, 2013).

6 *Fırat*, 28 Temmuz 1961, s. 1.

7 *Milliyet*, 25 Temmuz 1961, s. 5.

8 *Milliyet*, 4 Temmuz 1962, s. 1.

9 *Milliyet*, 26 Nisan 1963, s. 1; *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1963, s. 5.

10 *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1964, s. 1.

Cumhurbaşkanı'nın hususi affı ile Ocak 1965'te cezası affedilmiştir.¹¹ TBMM'nin XVI. döneminde ise İstanbul Milletvekili olan Celal Yardımcı, 10 Ocak 1986'da Kadıköy'deki evinde kalp krizi sonucu hayatını kaybetmiştir.¹² Cenaze namazı 13 Ocak 1986'da Şişli Camii'nde kılındıktan sonra Zincirlikuyu'daki aile mezarlığında toprağa verilmiştir.¹³ Kardeşleri Veysi Yardımcı Ağrı Senatörlüğü, Prof. Dr. Mehmet Yardımcı ise İstanbul Milletvekilliği yapan Celal Yardımcı'nın eşinin adı Harika Yardımcı, oğlu tanınmış otomobil yarışçılarında Şerif Yardımcı ve kızı Şahika Hanım'dır.¹⁴

1. Celal Yardımcı'nın Eğitim Alanındaki Faaliyetleri

İkinci Dünya Savaşı sonrasında kültür diplomasisi giderek önem kazanmış ve ABD kendi kültürünü dışarıya ihraç etme stratejisini gütmüştür. Bu stratejinin en önemli araçlarından biri Fulbright programıdır.¹⁵ Türkiye ile ABD arasında artan ilişkiler etkisini eğitim, kültür gibi alanlarda da göstermiştir. CHP iktidarı döneminde 27 Aralık 1949'da imzalanan Türk-Amerikan Kültür Anlaşması'yla başlayan bu programla iki ülke arasında eğitim alanındaki iş birliğinin yasal zemini oluşmuştur.¹⁶ Demokrat Parti iktidarı döneminde de Türkiye ile ABD arasındaki bu zemin üzerinde ilişkiler giderek gelişmiştir. Nitekim I. Menderes Hükümeti programında ABD ile siyasi, iktisadi ve kültürel münasebetleri her gün daha da kuvvetlendirmenin hükümetin en büyük emeli olduğu açıklanmıştır.¹⁷ Milli ahlak ve manevi değerlere son derece önem atfeden programla Demokrat Parti, tek parti döneminde oluşturulan ve yerleştirilen milliyetçiliğe dayanan Türk milli eğitim ideolojisini yeniden üretmiştir.¹⁸ Ayrıca Demokrat Parti, tek parti döneminde ABD ile gelişmeye başlayan ilişkileri çok boyutlu olarak artırmıştır. Bu çerçevede Celal Yardımcı iki ülke arasında özellikle eğitim alanında artan ilişkilerin önemli mimarlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Celal Yardımcı 17 Mayıs 1954'te Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Bu atamayı sürpriz bir atama olarak değerlendiren Hasan Âli Yücel, Celal Yardımcı'nın Milli Eğitim Bakanı olarak tayin edilmesinde siyasi şahsiyeti ve cesaretli mizacının etkili olduğunu söylemiştir. Yücel, Celal Yardımcı'dan çalışmalarını yaparken aceleci davranmamasını

11 *Milliyet*, 13 Ocak 1965, s. 1.

12 Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, s. 28-29; *Milliyet*, 11 Ocak 1986, s. 1, 7.

13 *Tercüman*, 11 Ocak 1986, s. 14.

14 *Doğubayazıt Narinkale*, 12 Şubat 2007, s. 4.

15 Semih Gökatalay, "Erken Soğuk Savaş Döneminde Türk-Amerikan Yakınlaşmasının Ankara Kent Kültürüne Etkileri", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2018, 6(2), s. 213.

16 *Resmi Gazete*, 18 Mart 1950, S. 7460, s. 18116-18117.

17 N. Dağlı- B. Aktürk, *Hükümetler ve Programları*, Ankara, TBMM Basımevi, 1988, C. I., s. 164.

18 İsmail Kaplan, *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 218-219.

ve yabancı uzmanlardan özellikle Amerikalı uzmanlardan yararlanmasını istemiştir.¹⁹ Nitekim Celal Yardımcı Bakanlığı döneminde ABD’li uzmanlardan her eğitimin birçok sahasında yararlanmıştır. Tek parti döneminde bakanlık yapmış Yücel ile çok partili hayata geçişten sonra bakanlık yapmış Yardımcı’nın ABD’de konusunda benzer bakış açısına sahip olmaları dikkate değer bir unsurdur.

1.1. Celal Yardımcı’nın İlköğretim Alanındaki Faaliyetleri

İlköğretim alanı Demokrat Parti’nin önem verdiği alanların başında gelmektedir. Bu yüzden Celal Yardımcı 17 Mayıs 1954’te Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra yaptığı ilk işlerden biri Bakanlık’taki ek görevleri kaldırmak için ıslahat çalışmaları başlatmak olmuştur. Bu amaçla ilk olarak ilköğretim ve terfi kanunları meselelerini ele almıştır.²⁰ İlköğretim aynı zamanda muhalefetin DP iktidarını çok eleştirdiği alanların başında gelmektedir. 23 Şubat 1955’te Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında CHP adına konuşan Fethi Ülkü, 1950 sayımına göre tespit edilmiş olan 3.497.500 ilköğretim çağındaki çocuktan ancak 1.781.888’inin okuyabildiğini ve “ilköğretim dâvasının lâıyk olduğu ehemmiyet ve süratle ele alınmadığını” ileri sürmüştür. Okul binalarının yetersiz olduğunu, öğretmen sıkıntısının yaşandığını ve bu sıkıntıların Türkiye’nin doğu ve güney bölgeleriyle dağlık bölgelerinde daha büyük olduğunu belirten Ülkü, Milli Eğitim Bakanlığı’nın bir programının olmadığını da iddia etmiştir.²¹ Aynı görüşmelerde Burdur Milletvekili Mehmet Özbey ilkokulların sayısının az, daha önce yapılmış olanlarınsa eskimiş olduğunu belirterek okulların, özel idare ve köy bütçelerinin yetersiz kaldığını belirtmiştir.²² Çoruh Milletvekili Mecit Bumin ilköğretim kanununun bir an evvel Meclis’e getirilmesini, ilkokul binalarının daha çok ihtiyacı olan yerlere yapılmasını isterken Konya Milletvekili Abdurrahman Fahri Ağaoğlu ise bugünkü ilkokulların sıbyan ve rüştiyeler derecesinde olmadığını ve mecburi tahsil bakımından bir gerileme olduğunu ileri sürmüştür.²³ Milletvekillerinin eleştirileri daha çok ilköğretim kanununun bir an önce çıkarılması, ilköğretimde yaşanan bina sıkıntısı ile eğitimin niteliği gibi konularda yoğunlaşmıştır.

CHP temsilci Fethi Ülkü’nün Milli Eğitim Bakanlığı’nın bir programının olmadığını iddiasını reddeden Celal Yardımcı, Bakanlığın bir programı olduğunu söylemiş ve Meclis’in huzuruna getirilecek İlköğretim Kanunu’yla ilkokul dâvasının kökünden halledileceğini, öğretmenlerin refaha kavuşturulacağını belirtmiştir. Yardımcı, ellerindeki

19 Hasan Âli Yücel, *Öğretmen-Öğrenci Köşesi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995, s. 258-260.

20 *Milliyet*, 9 Haziran 1954, s. 2.

21 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 585-586.

22 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 593-594.

23 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 601-607.

imkân çerçevesinde her yıl ilkokul, ortaokul, lise sayısını artırmaya ve üniversite açmaya çalıştıklarını belirterek İlköğretim Kanunu'nu en kısa zamanda Meclis'in huzuruna getirmek istediklerini söylemiştir. Öğretmen açığı konusuna da değinen Bakan açığa rağmen öğretmenlerin büyük bir özveriyle çalışarak bu boşluğu telafi etmeye çalıştıklarını belirtmiştir.²⁴ İlköğretimin süresine de değinen Yardımcı, İlköğretim Kanunu tasarısında ilkokul eğitim süresinin en az beş yıl olduğunu ancak dünya memleketlerinin genelinde bu sürenin altı yıl olduğunu belirterek konuyu yeniden gözden geçireceklerini söylemiştir.²⁵ Bakan, 1955'te ilkokullar için ayrılan yirmi milyon bütçenin yetersiz olduğuna dair eleştirilere de cevap vererek meselenin yirmi milyon lirayla halledilecek bir mevzu olmadığını ve Hükümetin ilköğretim davasını programlı olarak halletmek üzere bir ilköğretim kanunu hazırladığını ve bu kanunu bütçe müzakerelerinden sonra Meclis'in huzuruna getireceğini belirtmiştir.²⁶ Bakan, milletvekillerinin bütçe yetersizliği eleştirilerine katılmıştır.

Urfa Milletvekili M. Yaşar Alhas'ın Urfa'daki ilkokulların sayısı ve durumu ile ilgili sorduğu soruya verdiği cevapta Celal Yardımcı, köylerde ve kasabalarda tahsil çağındaki çocuklara yetecek şekilde okul binası teminine gayret ettiklerini belirtmiştir. Bakan ayrıca kasaba ve şehir ilkokulları özel idarelere ait olduğunu anımsatarak İlköğretim Kanunu ile bu hususun devlet uhdesine alınmasını niyetinde olduklarını belirtmiştir.²⁷ Yardımcı 18 Haziran 1955'te Almanya seyahati öncesinde de gazetecilere yaptığı açıklamada birinci derecedeki düşüncelerinin ilköğretimi köylere kadar yaymak olduğunu söylemiştir.²⁸

İlköğretim Kanunu 1956 yılı Milli Eğitim Bütçesi görüşüldüğü bir dönemde Meclis'e gelmemiştir.²⁹ 26 Şubat 1958'de Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde CHP adına söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu köylerin yarısının yani yaklaşık on yedi bin köyün okul binası ve öğretmen yüzü görmediğini, ilköğretim çağında bulunan çocukların 1.061.000'inin okuldan mahrum olduğunu söylemiştir. Okula gitme imkânı bulunan öğrencilerin ise ancak yarısının beşinci sınıfa ulaşabildiğini söyleyen Feyzioğlu, İkinci Menderes Hükümeti'nden beri her vadedilen İlköğretim Kanunu tasarısının ve 12 yıllık ilköğretim programının bir an önce uygulamaya konmasını istemiştir.³⁰

24 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 609-610.

25 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 615.

26 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 48, (24 Şubat 1955), s. 641.

27 TBMMZC, D. XI, C. 4, Oturum 63, (2 Mayıs 1958), s. 8.

28 *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1955, s. 1.

29 TBMMZC, D. XI, C. 10, Oturum 48, (26 Şubat 1956) s. 802.

30 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 718-719.

26 Şubat 1958’de söz alan Celal Yardımcı ise aşağıdaki tablodaki sayısal verileri vererek iddialara cevap vermiştir. Sayılara bakıldığında DP iktidarının yedi yılda yaptıklarının CHP’nin yirmi üç yılda yaptıklarından genelde daha fazla olduğu görülmektedir. Bakan Yardımcı yapılan haksız eleştirilere cevap vererek İlköğretim Kanunu tasarısının hazır olduğunu ve Meclis’e yakında takdim edileceğini söylemiştir.³¹ Ancak İlköğretim Kanunu tasarısı 1958 yılında da Meclis’e sunulmamıştır.

Tablo-1: Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı’nın 1958 Bütçe Görüşmelerinde Eğitimle İlgili Verdiği Sayısal Veriler.³²

Sayılar	Osmanlı Döneminde Yapılanlar	CHP Döneminde Yapılanlar (1923-1953)	DP Dönemine Yapılanlar (1950-1957)
İlkokul Okul Sayısı	4470	8348	7626
Ortaokul Okul Sayısı	72	213	285
Lise Okul Sayısı	23	36	59
Teknik Okul Sayısı	-	259	259
Teknik Kurs Sayısı	-	152	874
Öğretmen Okulu Sayısı	20	9	18
Üniversite Sayısı	1	2	4
İlkokul Öğretmen Sayısı	10238	16982	18133
Ortaöğretim Öğretmen Sayısı	1312	3345	1581
Teknik Öğretmen Sayısı	-	4421	4786
Yüksekokul Öğretim Kadrosu	-	480	523
Üniversite Öğretim Kadrosu	-	1386	1856
İlkokuldaki Öğrenci Sayısı	341000	1577000	2256000
Ortaöğretimdeki Öğrenci Sayısı	7148	76000	230000
Öğretmen Okulu Öğrenci Sayısı	2528	15797	18508
Teknik Okul Öğrenci Sayısı	-	69000	117000
Üniversite Öğrenci Sayısı	-	20000	32000

1959 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde CHP grubu adına söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu, 1927’de % 10,6 olan okur-yazar oranının 1955’te % 40’a çıkmasına rağmen bu oranın dünya ortalaması olan % 66’nın çok altında olduğunu söylemiştir. Feyzioğlu nüfus artışı, mevcut okul, öğretmen ve malzemenin yerine zamanla yenisini koymak ihtiyacı hesaba katıldığında mevcut sistem ve mevcut yatırım temposuyla, ilköğretim dâvasının görünür bir gelecekte halletmenin imkânsız olduğunu ileri sürmüştür. Feyzioğlu, Celal Yardımcı’nın 1955’te ve 1958’de İlköğretim Kanunu Meclis’e getirileceğini yönündeki sözlerine rağmen kanunun hala hazırlanmamış olmasının da eleştirmiştir. Anayasaya göre ilköğretim zorunlu olmasına rağmen Türkiye’de en az 16 bin köy ve milyondan fazla çocuğun okulsuz, nice okulların öğretmensiz, her

31 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 796-797.

32 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 796-797.

kademedeki öğretmenlerin amansız bir geçim derdi ve manevi tazyikler altında huzursuz olduğunu ileri süren Feyzioğlu bu davaları halletmenin milli bir mesele olduğunu söylemiştir. Feyzioğlu okul çağındaki öğrencilerin %85'in ilkokula kaydolduğunu ancak beşinci sınıfta bu oranın %44'e düştüğünü, CHP olarak bu konuda üzerlerine düşeni yapmaya hazır olduklarını belirterek şöyle demiştir:

*“Millî Eğitimde kalite düşüklüğü cemiyet hayatının her sahasında tahrib edici tesirlerini göstermekte gecikmez ve dalga dalga yayılan bu zararlı tesirleri silmek için bazan nesiller kâfi gelmez. Dünyadaki tecrübeler göstermiştir ki, eğitimde seviye bir defa düşürülürse içine girilecek fasit daireden kurtulmak en zor işlerden biridir. Millî eğitim sistemimizde kalitenin düşmanları çoktur: Siyasi tazyiklere mukavemet edemiyerek verilen tâvizler; laboratuvarsız, malzemesiz; kitaplıksız, hattâ geniş ölçüde öğretmensiz ortaokul ve liseler; bâzı dersleri okutmadan verilen diplomalar; milletin müstakbel ümidi olan hakiki kabiliyetleri körletici aşırı derecede kalabalık sınıflar; millî ve mahallî ihtiyaçlara hakkiyle cevap veremiyen programlar... Çeşitli menfi faktörlere karşı, bugün maarifimizde seviyenin ve kalitenin muhafızı olmaya çalışan bir unsur var: Fedakâr Türk öğretmeni”.*³³

DP Grubu adına konuşan Denizli Milletvekili Mehmet Karasan ise siyasi partiler olarak memleketin esaslı meselelerine birleştikleri için memnun olduğunu belirttiikten sonra Feyzioğlu'nun eleştirilerine cevap vermiştir. 1950'de Türkiye'de okur-yazar oranının %30, 1955'te ise %40 olduğunu belirten Karasan, Türkiye'nin bütün öğretim müesseselerinin modern metotlarla modern insan yetiştirdiğini söylemiş ve eğer bugünkü nesli alıp okutmazsak *“20 sene sonra gelecek nesilleri ne okutabiliriz, ne de onlara refah temin edebiliriz”* demiştir.³⁴ 1959 yılı bütçe görüşmelerinde konuşan Millî Eğitim Bakanı Celal Yardımcı eleştirilere cevap vererek Maarif politikalarının eldeki maddî imkânlar ölçüsünde öğrencileri fen ve sosyal bilimler ile güzel sanatlar alanında yetiştirmek zararlı akımlardan korumak olduğunu belirtmiştir. Bakan bunu yaparken memleket çocuklarını demokratik esaslar dairesinde, faziletli, vatansever insanlar olarak yetiştirmek ve onları kendi millî ve vatani haklarını koruyacak dünya müşterek medeniyetini kurtaracak şekilde terbiye etmek olduğunu ileri sürerek İlköğretim Kanunu'nun Meclis'in huzuruna geleceğini söylemiştir.³⁵ CHP, DP'yi programsızlık ve eğitimdeki mevcut durumu eleştirmekle birlikte DP dönemi Kemalist tek parti rejiminin doğrudan doğruya uygulandığı bir dönem olmuştur.³⁶

33 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 786-788.

34 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 789-792.

35 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 796-799.

36 İsmail Kaplan, *Türkiye'de Millî Eğitim İdeolojisi*, s. 225.

Tablo-2: Celal Yardımcı'nın Bakanlık Yaptığı Dönemde İlkokul ve Öğretmenlerle İlgili Sayısal Veriler³⁷

Eğitim- Öğretim Yılı	İlkokul Sayısı			Öğretmen Sayısı		
	Resmi İlkokullar	Özel İlkokullar	Toplam	Resmi İlkokullar	Özel İlkokullar	Toplam
1954-1955	18263	130	18393	36426	1095	37521
1955-1956	18593	131	18724	39206	1110	40316
1957-1958	19892	138	20030	44465	1163	45628
1958-1959	20510	146	20656	46705	1231	47936
1959-1960	21278	151	21429	50931	1291	52222

Celal Yardımcı'nın bakanlık yaptığı dönemde okul sayısındaki artış oranı %16,50, aynı dönemde öğretmen sayısındaki artış oranı %39,18 olmuştur. Yardımcı'nın ilkokul alanında okullaşma oranını artırdığı görülmektedir. Buna rağmen muhalefet milletvekilleri tarafından bunun yeterli olmadığı noktasında Yardımcı'ya eleştiriler yapılmıştır. İlköğretim konusunda Celal Yardımcı ve DP Hükümetleri'nin en çok eleştirildiği nokta ise bahsedilen ancak bir türlü Meclis'e sunulmayan İlköğretim Kanunu tasarısı olmuştur. Nitekim bu kanunun kabulü ve Resmi Gazete'de yayınlanması 1961 yılını bulmuştur.³⁸

1.2. Celal Yardımcı'nın Ortaöğretim Alanındaki Faaliyetleri

Bakanlığının ilk günlerinde Celal Yardımcı, ortaöğretimde yeni müfredat ve liselerin 11 yıla indirilmesi meseleleriyle ilgilenmiştir.³⁹ Yardımcı, 14 Eylül 1954'te İstanbul'da yaptığı açıklamada liselerin 11 yıla indirilmesi meselesini görüşmek üzere Talim ve Terbiye Heyeti'nin birkaç güne kadar toplanacağı bilgisini vermiştir.⁴⁰ Nitekim liseler 1954-1955 eğitim-öğretim yılında 12 yıldan 11 yıla indirilmiştir. 1955 yılı MEB bütçesi görüşülürken söz alan Burdur Milletvekili Mehmet Özbey ve Kastamonu Milletvekili Muzaffer Ali Mühtö liselerin 11 yıla indirilmesini desteklemişlerdir.⁴¹

Bütçe görüşmelerinde bu konuya temas eden Celal Yardımcı *"Bu mevzu, haddizatında 12'nin 11 olması şeklinde değil, liselerin dört veya üç sene olarak mütalâa edilmesi gerekir. Asıl sistem budur. Evvelce liselerimiz üç sene üzerinden tedrisata devam etmekte idi. Diyebilirim ki, dünya memleketlerinin hepsinde liseler üç senedir"* dedikten sonra 1949'da lise müfredatın üç yılda verilmesinin öğrenci üzerinde büyük bir yük

37 Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1953-1960, Ankara, 1963, s. 3, 182.

38 Resmi Gazete, 12 Ocak 1961, s. 3068.

39 Milliyet, 8 Eylül 1954, s. 3.

40 Milliyet, 15 Eylül 1954, s. 3.

41 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 594, 602-603.

oluşturduğu gerekçesiyle liselerin üç yıldan dört yıla çıkarıldığını belirtmiştir. Bu değişiklikteki temel gayenin öğrencinin yükünü hafifletmek, onu daha seviyeli ve daha verimli yetiştirmek olduğunu belirten Yardımcı, ancak deneme devresinde bu gayenin hiç tahakkuk etmediği ve “3 senelik tedarik sistemine tâbi tutulduğu devrede talebenin daha iyi yetiştiği” görüldüğünden liselerin 3 yıla indirildiğini söylemiştir. Celal Yardımcı devamla “*Türk milleti için bu bir senelik fazlalığın, millete, devlete, aile ve öğrencilere büyük külfetler yüklediği neticesine vasıl olduk. Ve bu kararı vererek, asıl prensibi kabul, yani ihlâl edilmiş olan prensibi doğruluğa icra etmek suretiyle, liseleri üç sınıfa indirmiş bulunuyoruz*” demiştir. Bakan, liseleri dört seneden üç seneye indirmekte bir istikrarsızlık bulunmadığını, ihlâl edilmiş bir sistemi asli haline getirmekten başka bir şey yapmadıklarını belirtmiştir.⁴² Liselerin üç yıla indirilmesinden sonra 1954-1955 ders yılında intikal sınıfları oluşturulmuştur.⁴³ Ayrıca liselerde okutulacak ders kitapları ve ders programları da buna göre düzenlenmiştir.⁴⁴ Liselerin 12’den 11’e indirilmesinin taraftarı olduğunu söyleyen Hasan Âli Yücel okulların açılmasına yakın böyle bir kararın yanlış olduğunu ve asıl derde dokunmadan liselerin 12 değil 22 olsa da bir şeyin değişmeyeceğini ileri sürmüştür.⁴⁵ Ancak bu tecrübe hiç yaşanmamış gibi Milli Eğitim Bakanlığı benzer gerekçelerle 2005 yılında liseleri 4 yıl olarak yeniden yapılandırmıştır. Bugün gelinen noktada öğrencinin ders yükü azalmadığı gibi 12. sınıf fiilen üniversite hazırlığı şeklinde geçmekte ve Celal Yardımcı ile Hasan Âli Yücel’in eleştirileri haklılığını hâlâ korumaktadır.

1955 yılı MEB bütçe görüşmelerinde konuşan Fethi Ülkü liselerin ve ortaokulların daha çok şehir merkezlerinde yer alması yüzünden çocukların buralarda okumak zorunda kaldığını, öğrencilerin otellerde veya kiralık odalarda kalmalarından dolayı okuldan yeterince faydalanmadığını hatta birçoğunun karakterinin bozulduğunu ileri sürmüştür.⁴⁶ Her kazada bir ortaokulun olmasının isteyen Mehmet Özbey ise Türk liselerinin Fransız liselerinin kötü bir kopyası olarak ezberciliği ön plana çıkardığını ve bu yüzden ilkokullarda sınıfta kalma oranının %30 iken liselerde bu oranın %60’a çıktığını ileri sürmüştür.⁴⁷ Rize Milletvekili Ahmet Morgil okul müfredatının çok yüklü olduğundan bahsetmiş ve gençlere meslek edindirme dersleri verilmesini istemiştir. Ortaöğretimdeki yabancı dil eğitiminin tamamıyla verimsiz olduğunu söyleyen Morgil, öğretmen

42 TBMMZC, D. X, C. V, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 610-611.

43 *Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi*, 13 Eylül 1954, S. 816, s. 109.

44 *Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi*, 4 Ekim 1954, S. 819, s. 169.

45 Hasan Âli Yücel, *Öğretmen-Öğrenci Köşesi*, s. 300-308.

46 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 587.

47 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 593-594.

yetiştirmesinin önemine dikkat çekmiştir.⁴⁸ Bu eleştirilere cevap veren Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı memleket irfanı hakkında parolalarının “müşkülü yenmek imkânsız mümkün kılmak” olduğunu belirtmiş ve bu azimle 1955’te 11 lise açtıklarını dile getirmiştir. Üstlendikleri görevin öneminin farkında olduklarını dile getiren Bakan, 1956’da lisesi olmayan dokuz vilayette de lise açılacağını söylemiştir.⁴⁹

Celal Yardımcı’nın Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı dönemde Adana’da Ziyapaşa, Karşıkaya, Pozantı ve Saimbeyli, Adıyaman’da Kâhta, Afyon’da Başmakçı ve Çay, Ağrı’da Patnos ve Taşlıçay, Ankara’da Küçüksat Kıbrıs Bayraktar, Sincanköy, Demirlibağçe, Bala ve Etimesgut Mehmetçik, Antalya’da Antalya, Gazipaşa ve Kaş, Artvin’de Ardanuç, Arhavi, Murgul ve Yusufeli, Balıkesir’de Balya, Havran ve Savaştepe, Bingöl’de Genç ve Holhol, Bolu’da Kıbrısçık ve Mengen, Burdur’da Gölhisar, Bursa’da İznik, Çanakale’de Eceabat, Çankırı’da Atkaracalar, Dubeli Saray ve Korgun, Edirne’de Havsa ve İpsala, Elazığ’da Mezre, Karakoçan ve Keban, Erzurum’da Tortum, Eskişehir’de Çifteler ve Mahmudiye, Giresun’da Keşap, Hatay Erzincan ve Yayladağ, Isparta’da Sütçüler, İçel’de Yenice ve Erdemli, İstanbul’da Altunizade, Mahmut Paşa, Plevne, Şehremini, Ebusuut ve Zeytinburnu, İzmir’de Eşrefpaşa, Tepecik, Foça, Karaburun, Kiraz, Selçuk ve Torbalı, Kastamonu’da Azdavay, Kayseri’de Talas, ve Tomarza, Kırklareli’nde Felahiye ve Pehlivanlıköy, Kocaeli’nde Hereke, Konya’da Ayrancı, Tuzlukçu, Çumra İstasyon Cumhuriyet, Kulu ve Sarayönü, Kütahya’da Değirmisaz, Manisa’da Gördes, Nevşehir’deAvanos, Mucur ve Hacıbektaş, Niğde’de Altunhisar, Ordu’da Akkuş, Siirt’te Şırnak, Sivas’ta Sivas Kız, Hafik ve İmralı, Tekirdağ’da Muratlı, Van’da Başkale, Yozgat’ta Çayıralan ve Çekerek, Zonguldak’ta ise Filyos, Kilimli ve Kozlu Ortaokulu olmak üzere toplam 90 resmi bağımsız ortaokul açılmıştır.⁵⁰ Aynı dönem de liselere bağlı olarak da Afyon’da Bolvadin, Ağrı’da Ağrı, Amasya’da Amasya, Ankara’da Bahçelievler, Bahçelievler Cumhuriyet ve Kurtuluş, Artvin’de Çoruh, Bilecik’te Bilecik, Bolu’da Bolu ve Düzce, Gaziantep’te Kilis, Gümüşhane’de Gümüşhane, Hatay’da İskenderun, İçel’de Silifke, İstanbul’da Fatih Kız, Heybeliada ve Üsküdar Kız, İzmir’de Ödemiş, Kırklareli’nde Kırklareli ve Lüleburgaz, Kocaeli’nde Gölcük, Manisa’da Akhisar ve Salihli, Muş’ta Muş, Niğde’de Aksaray ve Bor, Siirt’te Siirt, Sinop’ta Sinop ve Tekirdağ’da Tekirdağ Ortaokulu olmak üzere toplam 29 ortaokul açılmıştır.⁵¹ Böylelikle Celal Yardımcı döneminde 119 ortaokul açılmıştır.

48 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 595-596.

49 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 613.

50 *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara, 1963, s. 6-189.

51 *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara, 1963, s. 196-235.

Celal Yardımcı döneminde Adıyaman'da Adıyaman, Afyon'da Bolvadin, Ağrı'da Ağrı, Amasya'da Amasya, Ankara'da Bahçelievler, Cumhuriyet, Kurtuluş ve Yenimahalle Kız, Artvin'de Artvin, Bilecik'te Bilecik, Bolu'da Bolu ve Düzce, Gaziantep'te Kilis, Gümüşhane'de Gümüşhane, Hatay'da İskenderun, Isparta'da Yalvaç, İçel'de Silifke, İstanbul Fatih Kız ve Heybeliada, Kırklareli'nde Kırklareli ve Lüleburgaz, Kocaeli'nde Gölcük, Manisa'da Akhisar ve Salihli, Muğla'da Muğla, Muş'ta Muş, Nevşehir'de Nevşehir, Niğde'de Aksaray, Sakarya'da Sakarya, Siirt'te Siirt, Sinop'ta Sinop, Tekirdağ'da Tekirdağ ve Zonguldak'ta Karabük Lisesi olmak üzere toplam 32 lise açılmıştır.⁵²

Tablo-3: Celal Yardımcı'nın Bakanlığı Döneminde Mesleki ve Teknik Okullarla İlgili Sayısal Veriler⁵³

Eğitim-Öğretim Yılı	Mesleki ve Teknik Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı
1954-1955	387	4999	64939
1955-1956	415	5294	72675
1957-1958	454	6214	86470
1958-1959	475	6708	91469
1959-1960	503	7382	98010

Bakan, milletvekillerin okulların manevi hayata ve ahlâka daha çok katkı sağlaması yönündeki beklentilerine Türk eğitiminin birinci vazifesinin manevi hazinayı tesis etmek olduğunu belirterek bu manevi hazinenin her türlü anasının, ananesinin ve terbiye sisteminin mevcut olduğunu söylemiştir. Bakan eğer bu mevcut olmasaydı bu milletin bu haliyle kalamayacağını ve bundan sonraki büyük inkişafalara mazhar olamayacağını belirterek bu cevherin işlenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁴ Said Bilgiç'in toplum içerisinde derin farklar bulunduğu bir kısmının ak dediğine ötekinin kara dediğini yönündeki tespitlerine karşı çıkan Celal Yardımcı toplum içinde “bilhassa el koymayı gerektiren uçurumlar mevcut olduğuna asla kani” olmadığını söylemiş ve Fahri Ağaoğlu'nun Türk eğitiminin İngiliz tesiri altında olduğu iddialarına “*Bu millet onların kültüründen istifade eder ama, hiç kimsenin tesiri altında kalmaz*” diyerek Armaoğlu'nu eleştirmiştir.⁵⁵

1958 yılı MEB bütçe görüşmelerinde söz alan Sivas Milletvekili Edip İmer, ortaokul ve liselerde uygulanan ders programının çok ağır olduğunu bu yüzden çoğu öğrencinin başarısız olduğunu ileri sürerek öğretimde gayenin öğrenciye mümkün olduğu kadar çeşitli ve çok şey öğretmek yerine öğrenme ve okuma zevkini açılmak olması

52 *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara, 1963, s. 582-603.

53 *Milli Eğitim İstatistikleri Mesleki, Teknik ve Yüksek Öğretim 1953-1960*, 1963, s. I-II.

54 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 614.

55 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 615.

gerektiğini söylemiştir.⁵⁶ Aynı görüşmelerde CHP grubu adına söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu ise ortaöğretim veya teknik öğretimin ilk devresine girebilenlerin o çağdaki nüfusun %19'u olduğunu, 3 yıl süren bu devreyi tamamlayanların oranının ise ancak %8 olduğunu, lise veya lise muadili teknik öğretime girebilenlerin oranının %6, bu öğretimi bitirenlerin oranının ise %2 olduğunu söylemiştir.⁵⁷ Feyzioğlu okullaşma oranlarının düşükliğünden şikâyet etmiştir.

Bütçe görüşmelerinde eleştirilere cevap veren Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı “*Memleket irfan hayatına attığımız yeni kolejler, Almanca tedrisat yapan bir lisenin ihdası, aynı zamanda hümanite esaslara göre Latince tedrisat yapacak yeni bir lisenin hazırlıklarının yapılması... dünya ilim metot ve sistemlerinden istifademizin en bariz örnekleridir*” diyerek okul sayısını ve eğitimin niteliğini artırdıklarını ileri sürmüştür.⁵⁸ Ancak Adana Milletvekili Rıza Tekeli ortaokul ve lisede ki öğrenci sayısı arttığı halde öğretmen sayısının artmadığını ve bunu kalite düşüklüğüne yol açtığını ileri sürmüştür.⁵⁹ Muhalefet milletvekilleri genellikle yapılan çalışmalar olmakla beraber bunların yetersiz olduğunu söylerken Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı özellikle tek parti dönemiyle karşılaştırıldığında kısa zamanda birçok iş başardıklarını dile getirmiştir. Nitekim DP hükümetleri döneminde eğitim alanında kısa sürede sayısal olarak büyük artışlar yaşanmış ve Celal Yardımcı'nın bakanlık yaptığı dönemde liselerdeki öğretmen sayısı %51,97 oranında artmıştır.

Tablo-4: Celal Yardımcı'nın Bakanlığı Döneminde Liselerdeki Öğretmen Durumu İlgili Sayısal Veriler⁶⁰

Eğitim-Öğretim Yılı	Resmi ve Özel Ortaokullar	Resmi Liseler	Kolejler	Akşam Liseleri, Özel Okullar	Toplam
1954-1955	2534	958	-	410	1395
1955-1956	2738	901	-	401	1302
1957-1958	3234	1109	21	394	1524
1958-1959	3465	1338	66	439	1843

1.2.1. Maarif Kolejleri

Demokrat Parti'nin eğitim politikalarını hayata geçiren önemli isimlerden biri olan Celal Yardımcı'nın devlet okullarında yabancı dilde eğitimin yaygınlaşmasında önemli bir rolü vardır. Yardımcı Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra yabancı dilde eğitim

56 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958) s. 723.

57 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 787.

58 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 797-798.

59 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 805.

60 *Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara, 1963, s. 612-633.

yapacak resmi devlet okulları olan maarif kolejlerini açmak için yoğun bir mesai harcamıştır. Bu okulların açılmasında ABD'yle ilişkilerin gelişmesi, artan uluslararası ilişkiler, dünyada birçok alanda yaşanan değişim ve dönüşümlerle Türkiye'de yabancı dil bilen işgücü ihtiyacının artması etkili olmuştur. Kolejlerin açılmasındaki bir diğer önemli etkende Celal Yardımcı'nın açıkça belirttiği üzere NATO'ya yabancı dil bilen eleman yetiştirmektir.⁶¹

1955 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi görüşülürken CHP adına konuşan Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü Maarif Kolejlerine değinerek yeni açılması düşünülen okulların yurda faydalı olacağı ancak bu işe erken başlandığını ileri sürmüştür.⁶² Celal Yardımcı, lisan öğretimini ehemmiyetle ele aldıklarını belirterek kolejlerin açılması konusunda aceleci davranmadıklarını izah etmiştir.⁶³ Ancak bu okulların kurulması için ihtiyaç duyulan tahsisat henüz TBMM tarafından onaylanmamışken yurtdışından Bakanlığın öğretmen getirmesi Fethi Ülkü'nün eleştirilerinde haklı olduğunu göstermektedir.

Maarif kolejlerinin açılması için TBMM'nin gündemine 10 Ocak 1955'te kanun tasarı gelmiştir. Tasarı üzerine birçok milletvekili söz almıştır. Diyarbakır milletvekilleri İhsan Hasan Tiğrel ve Halil Turgut bu okulların açıldığı yerleri gündeme getirerek kolejlerden ikisinin kuzey ve doğu bölgelerine açılmasını isterken Maarif Encümeni de benzer bir görüşü dile getirmişlerdir.⁶⁴ Manisa Milletvekili Hikmet Bayur ise okulların açılacağı yerden çok içeriğiyle ilgilenecek "Türk çocuklarını yabancı okullara gitmek zaruret ve hevesinden kurtarmak ve elden geldiği kadar onları Türk okullarına" çekmenin yolları üzerinde durmuştur.⁶⁵ Elazığ Milletvekili Hüsnü Göktuğ da kolejlerin açılmasını memleket için çok faydalı gördüğünü söylemiştir.⁶⁶ Okulların açılma yeri yetkisinin Milli Eğitim Bakanı'nda olduğunu söyleyen Trabzon Milletvekili Halit Ağanoğlu da kolejlerin hangi dilde eğitim yapacağını meselesi üzerinde durmuş ve Diyarbakır Milletvekili Halil Turgut ise maarif kolejlerinden birinin Almanca eğitim yapılmasını istemiştir.⁶⁷ Ankara Milletvekili Muhlis Ete "*Mevcut mekteplerimizde yabancı dil öğretilmediğini veyahut kâfi derecede öğretilmediğini kabul ediyoruz ki, ayrıca resmî kolej usulüne gidilmesine karar vermiş bulunuyoruz*" diyerek bu okulların sayısının sınırlı tutulması gerektiğini savunmuştur. Ete, ayrıca bu okullarda İngilizce eğitim yapılmasını sakıncalarıyla

61 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 21, (24 Şubat 1954), s. 235.

62 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 587.

63 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 613.

64 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 43-48.

65 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 44.

66 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 602.

67 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 45-48.

kolejlerde görev yapması için yurtdışından getirilen yabancı öğretmenlerin doğrudan öğrencilerin karşısına çıkarmanın doğurabileceği güçlüklerle de temas etmiştir.⁶⁸

Milletvekillerinin genel olarak maarif kolejlerinin açılmasını destekledikleri görülmektedir. Ancak kolejlerin kuruluş yerleriyle ilgili ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Bunun yanında kolejlerin hangi yabancı dilde eğitim yapacağı ve bu okulların Türk kültürü ile yapısına zarar verip vermeyeceği noktasında milli-gayri millî tartışması da yaşanmıştır. Celal Yardımcı TBMM'nin maarif kolejlerinin açılması yönündeki desteklerinden dolayı bahtiyar olduğunu dile getirerek eleştirilere cevap vermiştir. Okulların açılacağı yerin Milli Eğitim Bakanı'nın tasarrufunda olduğunu ve Bakanlığın tahsisatı olmadığı için maarif kolejlerinin açılması için Genel Kurul'a kanun tasarısını getirdiklerini belirtmiş Yardımcı, 1954 yılı bütçesinde yeterli tahsisat olması durumunda Meclis'e başvurmayacaklarını ve okulları açmış olacaklarını söylemiştir.⁶⁹ Bakan, böylelikle TBMM'de tahsisat verilmesi konusunda destek istemiş ve kolejlerin açılacağı yer, eğitim dili gibi konuların milletvekilleri tarafından tartışmaya açılmasından rahatsız olduğunu açıkça göstermiştir. Özellikle kuvvetler ayrılığı üzerinde duran Yardımcı, yürütme yetkisinin Bakanlar Kurulu'nda olduğunun altını çizmiştir.⁷⁰

İngilizceye karşı gittikçe artan bir ilgi olduğunu belirten Tunceli Milletvekili Fethi Ülkü, maarif kolejleriyle liseler arasında muazzam farklar olmasının ahenksizliğe yol açacağını ileri sürmüş ve maarif politikasını bazı noksanlıklar dururken yalnız bir tarafa yöneltmenin yanlış olduğunu ileri sürmüştür.⁷¹ Ancak Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, yabancı okullara velilerin çocuklarını gönderdiklerini, dolayısıyla bu okulların bir ihtiyaç olduğunu iddia ederek Meclis'in tahsisatı bir an önce vermesini istemiştir.⁷² Erzurum Milletvekili Bahadır Dülger ise öğrencilerin ortaokul ve lisede bin saate yakın ders görmelerine rağmen neden yabancı dil öğrenemediğinde bahisle kolejlerin açılmasıyla liselerde ve ortaokullarda artık yabancı dilin okutulmasını faydalı olmadığını açıkça ortaya çıktığını belirtmiştir.⁷³ Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde dilin sosyal tabakalaşmanın bir mekanizması haline gelmesi özellikle bir Batı dili bilen kişileri iş dünyasında dil bilmeyenlere göre daha hızlı ilerletebilmektedirler.⁷⁴ Bu da yabancı dilde

68 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 45-46.

69 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 50-51.

70 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 51.

71 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 54-55.

72 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 55.

73 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 59-60.

74 Philip G. Altbach "Üçüncü Dünya İçinde Bilginin Dağıtımı: Yeni Sömürgecilik Üzerine Bir Durum Araştırması", Haz. Philip G. Altbach-Gail P. Kelley, *Sömürgecilik ve Eğitim*, İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, s. 154-155.

eğitim yapan okullarda okuyan öğrencilerle bu eğitimin verilemediği okullarda okuyan öğrencilere arasındaki ekonomik farkı derinleştirmektedir.

Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı bunun üzerine söz alarak TBMM Genel Kurulu'na gelinceye kadar olan seyri esnasında bu kolejlerin açılmasında isabet bulunduğu anlaşıldığı ve eğer bu kolejlerin açılmasında isabet varsa Meclis'in tahsisat verip vermeme konusunda serbest olduğunu belirterek yaşanan tartışmalara tepki göstermiştir.⁷⁵ Nitekim görüşmelerden sonra tasarı sonuca kavuşturulamamış ve yeniden görüşülme üzere Milli Eğitim ve Bütçe komisyonlarına geri gönderilmiştir.⁷⁶ Komisyonlar tasarıyı yeniden görüşmüşler ve kolej sayısını dörtten altıya çıkarmışlardır. 23 Şubat 1955'te kolejlerin açılması için gereken tahsisatın verilmesi TBMM'de yeniden gündeme gelmiştir. Uzun tartışmalardan sonra 24 Şubat 1955'te maarif kolejlerinin açılması için gereken tahsisat Meclis tarafından verilmiştir.⁷⁷

Maarif kolejlerinden ilki 8 Ekim 1955'te Eskişehir'de açılmıştır. Açılıшта yaptığı konuşmada kolejin öneminde değinen Celal Yardımcı, Eskişehir'de açılan koleji İstanbul, İzmir, Diyarbakır, Konya ve Samsun kolejlerinin takip edeceğini ve bu okulların Türk milletinin medenî dünyaya doğru yüzünü nasıl çevirdiğinin ve millî irfanının dünya kültüründen nasibini alma yolundaki azminin bir ifadesi olduğunu belirtmiştir. Yardımcı, ayrıca bu okulda Türk çocuklarını yetiştirecek Amerikalı öğretmenlere de teşekkür etmiştir.⁷⁸ Maarif kolejlerinden büyük bir beklentisi olan Celal Yardımcı kolejlerin açılışına bizzat katılarak bu okullara verdiği önemi göstermiştir. Ancak Yardımcı'nın Amerikalı sözleşmeli öğretmenlerden Türk öğrencilerini milli duygularla yetiştirmelerini beklemesi dikkate değerdir.

Türkiye'nin bazı yerlerinde vatandaşların Türkçe bilmediği yönündeki eleştiriler karşısında “*Türkçe bilmeyen alelum bölgelerimize ve evleviyetle komşu yabancı memleketlerin yanı başımdaki vilâyetlerimize her şeyden evvel Türkçeyi, Türk harsını, Türk ananesini, Türk irfanını, Türk telâkki ve terbiyesini götürmek ahdim ve imanım olsun*” diyen Celal Yardımcı'nın Türk okullarında yabancı dilde eğitim yapılması için bu kadar çaba harcaması izahı güç bir durum gözükmektedir.⁷⁹ Yardımcı bir yandan Türkçe bilmeyen Türk vatandaşlarını Türk milli eğitim sistemine dâhil etmek için adımlar atarken diğer yandan kolejlerde ve bazı devlet okullarında yabancı dilde eğitimin

75 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 61.

76 TBMMZC, D. X, C. 4, Oturum 25, (10 Ocak 1955), s. 63.

77 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 625.

78 *Cumhuriyet*, 9 Ekim 1955, s. 1, 7.

79 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 616.

önünü açarak Türk çocuklarının başta ABD olmak Batı zihin dünyası ile yetişmesinin adımlar atmıştır. Yardımcı'nın devlet okullarında yabancı dilde eğitim bu kadar önemsemesinde ABD'nin izlediği liberal politikaların Türkiye'deki yansımaları ve Batı ile artan ilişkiler sonucunda yabancı dil bilen kişilere olan ihtiyaç vardır. Bu yolla Batılı ihtiyaçlara göre şekillenmiş insan gücünün üretilmesi ve böylelikle Batı ticaret pazarının genişletilmesi hedeflenmiştir.⁸⁰ Ancak yabancı dilde eğitim öğrencilerin yoğun bir şekilde o dilin kültürüne de maruz kalmalarına sebep olmakta ve onların milli zihin dünyalarına olumsuz etkilerde bulunabilmektedir. Nitekim Celal Yardımcı, bu yönde gelebilecek eleştirileri önlemek için yabancı dilde eğitim yapan okullarda millî irfanın ön plan çıkarılacağını belirtmiştir. Ancak yabancı öğretmenlerle ve yabancı dilde eğitimle bunun nasıl olacağını izah etmemiştir. Bu anlayış Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde tartışılan Batı'nın ilmini alalım ama ahlâkını almayalım fikrinin yeni bir tezahürüdür. Fakat her ilim beraberinde kendi normlarını ve düşünce biçimini getirmektedir.

25 Şubat 1959'da TBMM'de yaptığı konuşmada Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt, Türkiye'ye getirilen yabancı öğretmenler meselesine değinerek bu öğretmenlerin intibak ve tayinlerinin arzu edilen şekilde olmadığını, gelen öğretmenlerin pek genç ve tecrübesiz olması sebebiyle Türk okullarının birer tecrübe tahtası haline geldiğini iddia etmiştir.⁸¹ Bu iddiaya cevap veren Celal Yardımcı “*Biz dışardan gelen öğretmenlerimizi mahallî Kültür ataşeleri, mahallî sefaretler ve Dış Münasebetler Büromuzun uzun bir tetkik ve sondajı neticesinde yurda getiririz. Şimdiye kadar gelen bütün öğretmenler böyle gelmektedir*” diyerek Karakurt'un endişelerini gidermeye çalışmıştır.⁸²

22 Ekim 1955'te İzmir Bornova Maarif Koleji, 4 Kasım 1955'te ise Kadıköy Maarif Koleji açılmıştır.⁸³ Açılış töreninde konuşan Celal Yardımcı Türk milletinin körü körüne millî anane ve millî kültüre bağlı kaldıkça, yüzünü dünya medeniyetine dönemeyeceğini, Türk milletinin, millî kültürden başa Batı ilmini öğrenmeğe ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyacın yabancı okullara verilen öğrenci sayısının her gün çoğalmasıyla daha iyi anlaşıldığını söylemiş; millî kolejlerin açılmasındaki gecikmenin, millî kültür ve geleneğin zaafa uğraması korkusundan ileri geldiğini ileri sürerek bu konuda gelebilecek eleştirileri peşinen önlemek istemiş ve “*Türk milleti bilmelidir ki, bütün dünya milletlerinin millî*

80 Ali Mazrui, “Çok Uluslu Bir Şirket Olarak Afrika Üniversitesi”, Haz. Philip G. Altbach-Gail P. Kelley, *Sömürgecilik ve Eğitim*, İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, s. 69.

81 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 811.

82 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 812.

83 *Milliyet*, 23 Ekim 1955, s. 1.

varlıkları kahrolsa, yerin dibine geçse de, Türk milleti yaşayacaktır, çünkü tarih göstermiştir ki, Türk milleti onu yaşatmasını bilmiştir ve koruyacak kuvvete sahiptir” demiştir.⁸⁴

Konya Maarif Koleji'nin açılışı 11 Kasım 1955'te Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'nın katılımıyla yapılmıştır.⁸⁵ Bu koleji 8 Aralık 1955'te açılan Samsun Koleji ve 1956-1957 eğitim-öğretim yılında açılan Diyarbakır Koleji takip etmiştir. Maarif kolejlerini açarak Celal Yardımcı ortaöğretim sisteminde yeni ve çok tartışılan bir mecra açmıştır. Yabancı dilde eğitimi ortaokul düzeyine kadar düşüren maarif kolejleri uygulaması sonraki yıllarda giderek yaygınlaşmış ve 1975 yılında anadolu liselerine dönüşerek günümüz ortaöğretiminin temelini oluşturmuştur.

1.3. Celal Yardımcı'nın Yüksek Öğretim Alanındaki Faaliyetleri

1.3.1. Atatürk Üniversitesi İçin Yapılan Çalışmalar

İlk kez Atatürk tarafından gündeme getirilen Doğu'da bir üniversite açılması fikrini Demokrat Parti iktidara geldikten sonra hayata geçirmeye karar vermiştir. Bakanlığının ilk günlerinde Celal Yardımcı, Doğu'da bir üniversitenin kuruluşu için Bakanlık'ta bir çalışma komisyonu oluşturmuş ve bu komisyon ilk toplantısını Yardımcı'nın başkanlığında 6 Ağustos 1954'te yapmıştır.⁸⁶ Atatürk Üniversitesi'nin açılması için yoğun mesai harcayan Yardımcı, üniversitenin kuruluş hazırlıkları için bir heyetle birlikte ABD'ye gitmiş ve 24 Ağustos 1954'te New York'tan Washington'a geçmiştir.⁸⁷ Nebraska'da incelemelerde bulunan Celal Yardımcı, Nebraska Üniversitesi ile bir anlaşma imzalamış ve bir buçuk milyon dolarlık kredi sağlamıştır.⁸⁸ 12 Eylül 1954'te yurda dönen Bakan Yardımcı, ABD'deki tetkik ve çalışmaları hakkında bilgi vermiştir.⁸⁹ Celal Yardımcı Milli Eğitim Bakanı olduğunda özellikle Amerikalı uzmanlardan yararlanmasını isteyen olan Hasan Âli Yücel, Yardımcı'nın Nebraska Üniversitesi'ni ziyaretini eleştirerek Türkiye'de de üniversite kurmuş insanlar olduğunu söylemiş ve neden onlardan yararlanılmadığını sormuştur.⁹⁰

Burdur Milletvekili Mehmet Özbey 1955 yılı bütçe görüşmelerinde *“Türkiye’de, İstanbul ve Ankara’dan başka Doğu’da, Batı’da, Ege’de, Karadeniz’de ve Adana’da yarım asırda tekâmül edebilecek üniversitelerimizin şimdiden ve demokrat iktidarımız*

84 *Cumhuriyet*, 5 Kasım 1955, s. 5.

85 *Yeni Konya*, 12 Kasım 1955, s. 1.

86 *Milliyet*, 27 Mayıs 1954, s. 3; 7 Ağustos 1954, s. 1.

87 *Milliyet*, 7 Temmuz 1954, s. 3; *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1954, s. 5.

88 *Milliyet*, 7 Eylül 1954, s. 1.

89 *Milliyet*, 13 Eylül 1954, s. 1.

90 Hasan Âli Yücel, *Öğretmen-Öğrenci Köşesi*, s. 337-338.

tarafından temellerinin atılması, Türk vatanını hakikaten muhtaç olduğu nura ve saadete gark edecektir” demiştir.⁹¹ Bütçe görüşmelerinde konuşan Yardımcı ise şöyle demiştir:

“Bilhassa şimdiki hükümetten ve iktisadi Devlet Teşekküllerinden üniversitelere tevdi edilen meselelerle üniversitemizin esaslı şekilde meşgul olduğu, bu vadide geniş hizmetler yaptığı bir vakiydir. Memleketteki teknik eleman ihtiyacımız aşikârdır. Bugün 15 binle 20 bin arasında mühendise ve 30 binle 40 bin arasında fen memuruna ihtiyacı olan bir vatan karşındayız. Bunları karşılamak için, biraz evvel teknik öğretime verdiğimiz ehemmiyeti izah ederken arz ettiğim, muhtelif vilâyetlerde açılmasını düşündüğümüz teknik okullar ve teknik üniversiteye bağlı kısım bu ihtiyacı mümkün mertebe cevaplandıracaktır... Memleketin yeni üniversitelere olan ihtiyacı hükümetiniz kadar Meclisiniz tarafından da bilinmektedir. Onun için şükranla ifade ederim ki, hamdolsun Atatürk Üniversitesi tahakkuk safhasındadır; Ege Üniversitesi tahakkuk safhasındadır; bugün Maarif Encümeninde Karadeniz de bir üniversite açılması hususundaki kanun tasarısı da kabul edilmiştir; o da tahakkuk safhasındadır.”⁹²

Celal Yardımcı ABD seyahati sonrasında Atatürk Üniversitesi'nin kuruluş çalışmalarını yerinde görmek için Nebraska Üniversitesi hocalarından oluşan bir heyetle Erzurum'da incelemelerde bulunmuştur.⁹³ Bu heyet hazırladığı raporu Milli Eğitim Bakanlığı'na sunmuştur.⁹⁴ Atatürk Üniversitesi'nin kuruluş kanunu 31 Mayıs 1957'de kabul edilmiş ancak üniversite ile ilgili hazırlıklar daha sonrada devam etmiştir.⁹⁵ Celal Yardımcı 14 Ekim 1958'de Atatürk Üniversitesi'nin son hazırlıklarını yapmak amacıyla beraberinde bir heyetle birlikte yeniden ABD'ye gitmiş ve Nebraska Üniversitesi'nden Türkiye'ye gelecek profesörler için görüşmeler yapmıştır.⁹⁶ Bu temaslardan kısa bir süre sonra Atatürk Üniversitesi 17 Kasım 1958'de açılmıştır. Açılış törenine Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı katılmış ve burada Atatürk Üniversitesi Öğretim Üyeleri ile bir araya gelmiştir.⁹⁷

1959 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde konuşan Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşuyla ilgili aksaklıklar olduğu yönündeki eleştirilere Atatürk Üniversitesi'nin kuruluşunda hiçbir aksaklık olmadığını ve Bakanlık olarak üniversite arazisi için 12 milyon, üniversitenin bina tadili ve inşası için 1 milyon 65 bin lira, hazırlık bürosu, öğrenci ve öğretmen lojmanları için

91 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 595.

92 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 613-615.

93 Zafer, 11 Ekim 1954, s. 1.

94 Zafer, 20 Ekim 1954, s. 1; 4 Kasım 1954, s. 1.

95 Resmi Gazete, 7 Haziran 1957, s. 17246.

96 Milliyet, 14 ve 26 Ekim 1958, s. 1; Demokrat Ağrı, 17 Ekim 1958, s.1.

97 Milliyet, 17-18 Kasım 1958, s. 1; Demokrat Ağrı, 18 Kasım 1958, s. 1.

277 bin lira ve sair masraflar için de 49 bin lira olmak üzere toplam 1 milyon 391 bin lira harcandığını açıklamıştır.⁹⁸

1.3.2. Ege, Karadeniz Teknik ve Orta Doğu Teknik Üniversiteleri İçin Yapılan Çalışmalar

Atatürk Üniversitesi dışında Celal Yardımcı'nın açılmasında katkısı olduğu diğer üniversiteler Ege, Karadeniz Teknik ve Orta Doğu Teknik'tir. Ege Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kuruluşu hakkındaki kanun 25 Mayıs 1955'te TBMM'de görüşülmüştür. Görüşmelerde söz alan Maarif Encümeni Mazbata Muharriri Ahmet Morgil, Türkiye'nin nüfusunun hızla arttığı ve her ilde bir lise açıldığını belirterek mevcut üniversitelerin ihtiyacı karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmiş ve Ege ve Karadeniz'de üniversite açılmasından duyduğunu memnuniyeti dile getirmiştir. Morgil, Karadeniz halkının hayat şartlarının oldukça zor olduğunu belirterek bölgenin doğal kaynaklarının iyice etüt edilip onları verimli şekle sokmak için teknik bilgiye bilhassa şiddetle ihtiyaç olduğunu söyleyerek bölgede teknik bir üniversite kurulmasını istemiştir.⁹⁹ Trabzon Milletvekili Halit Ağanoğlu da liselerin giderek arttığını, artan öğrenci sayısını mevcut üniversitelerinin karşılamakta yetersiz kaldığını ve bu yüzden üniversitelerin vatanın geneline yayılması gerekliliği üzerinde durmuştur.¹⁰⁰ Yapılan görüşmeler sonrasında TBMM Genel Kurulu'nda Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi, İzmir'de ise Ege Üniversitesi adıyla bir üniversite kurulması hakkındaki kanunlar kabul edilmiştir. Kanunların kabulü sonrası söz alan Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı TBMM'nin kendilerine vermiş olduğu destek için teşekkür etmiş ve *“Türk maarifine âzami derecede neticeler istihsal etmekte kendimizi vazifeli ve en büyük feragatle çalışmakla mesul addettiğimizi huzurunuzda arz ederim”* demiştir.¹⁰¹

Tablo-5: Celal Yardımcı'nın Bakanlık Yaptığı Dönemde Yüksek Öğretimle İlgili Sayısal Veriler¹⁰²

Eğitim-Öğretim Yılı	Fakülte Sayısı	Öğretim Üyesi Sayısı	Öğrenci Sayısı
1954-1955	35	2280	28069
1955-1956	40	2453	36998
1957-1958	44	2947	42060
1958-1959	49	3661	46466
1959-1960	50	3911	54069

98 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 801-802.

99 TBMMZC, D. X, C. 7, Oturum 78, (20 Mayıs 1955), s. 424-425.

100 TBMMZC, D. X, C. 7, Oturum 78, (20 Mayıs 1955), s. 427.

101 TBMMZC, D. X, C. VII, Oturum 78, (20 Mayıs 1955), s.433.

102 *Milli Eğitim İstatistikleri Meslek, Teknik ve Yüksek Öğretim 1953-1960*, Ankara, 1963, s. VIII.

Celal Yardımcı'nın gelişiminde katkısı olduğu bir diğer üniversite ODTÜ'dür. 1959 MEB bütçe görüşmelerinde konuşan Esat Mahmut Bozkurt ODTÜ'nün neden yabancı dille eğitim yaptığını anlamadığını söyleyerek sözlerine şöyle devam etmiştir:

“Türkiye’de yabancı dille tedrisat yapan yüksek mektepler benzenizde daima bir korku hissi tevlit etmektedir. İngiliz diliyle tedrisat yapan bu Üniversite ki, Orta-Doğu milletleri için açıldığı iddia ediliyor; bu müessesenin 383 talebesinden 325’i Türk, 37’si yabancı. 73 profesörü var, 57’si Türk, 16’sı yabancı. Yani bugün Ankara’da, Türkiye’nin Hükümet merkezinde 325 Türk çocuk 57 Türk profesöründen İngiliz diliyle ders görüyor. Hocalar Türk, talebe Türk, ilmi Türk, fakat dil İngilizce. Havsalamın alacağı bir şey değil. Üniversite bir dil mektebi olarak açılrsa anlarım ama burası bir üniversitedir. Bir Türk profesör; bir Türk çocuğuna, kendi dili mevcut olduğu halde İngilizce ders veriyor. Bunu anlamıyorum. Teşkilât kanunu da gelmediği için mahiyetini ve niçin açıldığını anlamaya imkân yok.”¹⁰³

Maraş Milletvekili Emin Soysal da *“İngilizce tedrisat yapan bir üniversite beni düşündürüyor. Bu düşüncemi izale etmek için evvelâ Maarif Vekâleti Teşkilât Kanununu getirip bunu Meclisten çıkarması lâzımdır. Burası Türkiye’dir; yetişecek çocukların Türk dili ile yetişmesi lâzımdır”*.¹⁰⁴ Adana Milletvekili Rıza Tekeli *“Kuruluş kanunu yok, bu üniversite sitesi kaç milyon liraya tesis edilecek malûmumuz değil. Maarif Vekili ile Amerikalılar arasında bir görüşme olduğunu gazetelerden öğrendik. Eski bir Amerikan politikacısı olan Harold Stassen bu işe müşavir tâyin edilmiş, Türkiye’ye gelmiş”* diyerek süreç hakkında yeterince bilgileri olmadığından dolayı Bakanı eleştirmiştir.¹⁰⁵ Milletvekilleri genel olarak Türkiye’de kurulan bir üniversitede yabancı dille eğitim yapılmasını eleştirmişlerdir.

Antalya Milletvekili Burhanettin Onat, meselenin mahiyeti anlaşıldıktan sonra korkulacak bir tarafı olmadığını bilâkis ODTÜ’nün Türkiye’nin başına konmuş bir devlet kuşu olduğunu söylemiş ve üniversitenin 3 yıl önce açıldığını belirterek *“Bu kadar ilerlemiş bir müesseseyi bir prensip uğruna değil, bir vesvese uğruna nasıl olduğu yerde bırakırız, nasıl keseriz?”* sorusunu sormuştur. İngilizcenin önemine atıfta bulunan Onat, ODTÜ’nün Türkiye, hür milletler dünyası ve cephesi ile insanlık için önemli olduğunu söylemiştir. Onat bu kurum sayesinde Rockefeller Müessesesi, Ford Müessesesi, UNESCO gibi Amerikan yardımlarının hazır olduğunu da eklemiştir.¹⁰⁶ Celal Yardımcı ODTÜ’nün teknik bir üniversite olduğu ve burada okuyan öğrencilerin Batı kültürü, medeniyeti ve kaynaklarından azami derecede faydalanması için İngilizce eğitim yapıldığını ifade ederek şöyle demiştir:

103 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 826-827.

104 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 827.

105 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 827.

106 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 828.

“Şimdi arkadaşlardan biri, neden Türkçe değildir dediler ve Türkçe olmamasının mahzurları üzerinde durdular. Biz bu kanaatte değiliz. Hükümet olarak huzurunuzda sarıh olarak arz ediyorum. Türkçe, tedrisat yapmaması, bu milletin ne lisanına, ne ananesine, ne harsına ve ne de milli ruhuna katıyen zarar iras etmez. Aksini mülâhaza ettiğimiz takdirde müdafaası gevşer. Bir defa, arz ettiğim gibi, lisan, hars, anane bunlar temel bilgilerdir. Bu bilgiler ilkokuldan başlar, ortaokul ve lisede devam eder. Eğer bu okullarda bir talebe Türkçe öğrenememişse, Türk kültürünü, harsını, ananesini almamışsa -haşa tenzih ederim- dâva çürük bir dâva mahiyetini arz eder.”¹⁰⁷

ODTÜ'nün BM kontrolünde olduğu yönündeki eleştirilere cevap veren Celal Yardımcı, hürriyet taraftarı, istiklâl taraftarı, insan hakları taraftarlarının düşüncesi ve onların teşvikiyle ODTÜ'nün kurulduğunu söylemiş ve üniversite üzerinde Birleşmiş Milletlerin ilmî, manevi ve maddi sahadaki yardımından gayri hiçbir tasarrufu, müdahalesi mevzuu bahis olmadığını söylemiştir.¹⁰⁸ Yardımcı'nın ortaöğretimde olduğu gibi yükseköğretimde de yabancı dilde eğitimi desteklediği ve bu eğitimin zararlı olmadığı kanaatinde olduğu görülmektedir. Yardımcı'nın yükseköğretim alanındaki diğer önemli bir icraatı ise gece eğitim yapan Ankara'da Yüksek Ticaret Okulu'nun açılmasıdır.¹⁰⁹

1.3.3. Üniversite Muhtariyeti Meselesi

Demokrat Parti, programında üniversite özerkliğine yer veren ilk parti olmasına rağmen 1950'lerin ikinci yarısında tartışılan konulardan biri de üniversitelerdeki muhtariyet meselesidir.¹¹⁰ 1956 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde muhalefet partileri ağırlıklı olarak üniversitelerin muhtariyetlerinin olmadığını dile getirerek hükümeti bu konuda eleştirmişlerdir.¹¹¹ Burdur Milletvekili Mehmet Özbey “Üniversitenin vazifesi siyaset yapmak değil; ilim yapmaktır... üniversite günlük politika ile asla meşgul olamaz” diyerek üniversitelerin siyasetle meşgul olmalarını eleştirmiştir.¹¹² DP adına konuşan Konya Milletvekili Ragıp Atademir, üniversitelerin mali muhtariyetlerinin temin edileceğini, üniversitelerin kültür müdafaası yapan ordu ve kalleler olduğunu belirterek üniversitelerin siyasetle uğraşmasını eleştirmiştir.¹¹³

Hürriyet Partisi Sözcüsü Turan Güneş'in, “Memleket iktidarında bulunan partinin resmî ve gayriresmî organında üniversite hocalarına reva görülen muameleler vicdanları sızlatacak mahiyettedir” sözlerine cevap veren Ağrı Milletvekili Celal Yardımcı “Bir

107 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 831.

108 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 831-832.

109 Erdoğan Başar, *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, İstanbul, MEB Yayınları, 2004, s. 511.

110 Muzaffer Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004, s. 378.

111 TBMMZC, D. X, C. 10, Oturum 45, (26 Şubat 1956), s. 807-815.

112 TBMMZC, D. X, C. 10, Oturum 45, (26 Şubat 1956), s. 816.

113 TBMMZC, D. X, C. 10, Oturum 45, (26 Şubat 1956), s. 822.

profesör bir yazı yazar: O ilmi bir yazıdır. İlim adamının cemiyet hayatı içindeki vazife ve murakabesini ifade eder. Maksudı üzerinde bir fakülte mütalâa ileri sürer, bu mütalâa şayanı hürmettir” diyerek üniversite mensuplarına baskı yapılmadığını söylemiştir.¹¹⁴ Yardımcı, üniversite muhtariyetine karşı hiçbir zaman cephe almadığını belirtmiştir.¹¹⁵

Üniversite muhtariyet meselesi 1958 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerine de yansımıştır. CHP adına 26 Şubat 1958’de söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu üniversite hocasının memleket meselelerine tutacağı ışıktan korkulmaması ve bu ışığın memlekete zarar değil yarar getireceğini söylemiştir. Feyzioğlu sosyal ve siyasal ilimlerle uğraşan bir kimsenin memleketinin meseleleri hakkında kanaatlerini yazıyla ve sözle bildirmesinin sadece bir hak değil bir vazife olduğunu belirtmiş ve hükümetin kendisine destek olan hocalara müsamahayla yaklaştığı gibi hiçbir siyasi partiye bağlanmayan, fakat her devirde kuvvetle inandıkları objektif kanaatlerini açıkça savunan üniversite hocalarına da müsamahayla yaklaşmasını istemiştir. Milli Eğitim Bakanı’nın da Meclis kürsüsünde fikir ve ilim hürriyetine kendileri kadar bağlı olduğunu söyleyeceğini ancak bu hürriyetin kötüye kullanıldığından şikâyet edeceğini iddia eden Feyzioğlu hürriyetin iyiye veya kötüye kullanıldığını siyaset adamları hele o hürriyetten ister istemez rahatsız olan iktidar ricalinin takdir etmeye salâhiyetli olmadığını belirtmiş ve üniversite hocalarını dilediği anda dilediği zaman işten uzaklaştırma yetkisinin bir siyaset adamına verilmesinin üniversite muhtariyeti ve ilim hürriyetine vurulmuş en ağır darbe olacağını savunmuştur.¹¹⁶

İzmir Milletvekili Behzat Bilgin, Turhan Feyzioğlu’nu eleştirerek profesörlerin de fert olarak memurlar dışında olmadığını, üniversitelerde fikir hürriyetinin DP devrinde hakiki olarak bulduğunu söyleyerek üniversite hocalığı yaptığı dönemde Turhan Feyzioğlu’nun ve Naili Kubalı’nın derslerine çok politik konulara temas etmelerine rağmen ne zaman müdahale edildiğini sormuş ve Türkiye’de ilim hürriyetine hiçbir suretle müdahale olmadığını savunmuştur.¹¹⁷ Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı *“Feyzioğlu arkadaşımız ‘üniversite hocalarının memlekete tutacağı ışıktan zarar değil, ancak fayda görürüm’ diyorlar. Tamamen kendisiyle müttefikim. ‘Hoca ilmi metotla çalışarak vazifesini yapmalıdır’ tamamen kendisiyle müttefikim. Bundan dolayı endişesi olmamalıdır”* demiştir.¹¹⁸

114 TBMMZC, D. X, C. 10, Oturum 45, (26 Şubat 1956), s. 826.

115 İrfan Neziroğlu-Tuncer Yılmaz, *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Ankara, TBMM Yayınları, 2013, C. II, s. 1165.

116 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 719-720.

117 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 730.

118 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 724.

1959 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde söz alan Ordu Milletvekili Ferda Güley ise DP liderlerine ve maarif vekillerine hâkim olan zihniyetin Celal Yardımcı'nın söylediği “siyaset ilme müdahale etmemeli ama, ilim de siyasete müdahale etmemeli” olduğunu iddia etmiş ve üniversite muhtariyetinin basın özgürlüğü kadar temel müesseselerin başında geldiğini belirterek bu konuda Celal Yardımcı'yı eleştirmiştir.¹¹⁹ “Üniversitenin sesini kısmaaya çalışmak, ışıktan kaçıp karanlığa sığınmaktır” diyen Turhan Feyzioğlu, Celal Yardımcı'nın Milli Eğitim davasındaki şevkenden şüphe etmediğini belirterek Bakan'dan kürsüye eskimiş vaatlerle, istatistiklere işkence eden aşınmış parti ve devir mukayeseleriyle gelmemesini istemiştir. Feyzioğlu, Bakan'dan karşılıklarına üniversite gençliğini bugünkü dertlerinden kurtaracak ciddî tedbirlerle çıkmasını istemiştir.¹²⁰ Aynı görüşmelerde “Üniversite muhtariyetini, üniversitenin bahçesinde bir güller mecmuası olarak görmek istiyoruz... biz buradan ne bir gül koparıp yakamıza takmak istiyoruz; ne de o gül mecmuasını bozmak. Ancak kırk yılda bir varsa o bahçeyi ayırık otlarından temizlemek istiyoruz” diyen Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı şöyle demiştir:

“1958 bütçesinde ilmin muhtariyetine müdahale olmadığını, ilim ve üniversite muhtariyetinin ne demek olduğunu izah ederek bizzat kendilerinin istinadettiği ilim adamlarının fikir ve mütalâalarından faydalanarak dersimizi verdik. Fakat anlıyoruz ki, hâlâ bu ders kavranmamıştır... Hükümetin aldığı karar hiçbir zaman, bir üniversite muhtariyetine müdahale olmayıp, ilmi politikanın yıkıcı ve ihtiraslı cereyanlarından korumak gayesine matuftur. Bizzat üniversite kendi bünyesi içerisinde bunu halletmiş ve karara bağlamışken, burada çıkıp hâlâ ilim ve üniversite muhtariyetinden bahsetmek bizatihi üniversite muhtariyetini anlamamak demektir.”¹²¹

1.4. Celal Yardımcı'nın Halk Eğitimi Alanındaki Faaliyetleri

Bakan olduğunda halk eğitimiyle ciddi surette meşgul olan Celal Yardımcı bir taraf-tan tahsil çağında bulunan çocukların okumasına diğer taraftan da okuma imkânı bulamayan ve tahsil çağını geçen kişilere ulaşmaya çalışmıştır. Bu amaçla Yardımcı halk eğitimiyle ilgili bir kanun hazırlıkları üzerinde çalışmıştır.¹²² 26 Şubat 1958'de 1958 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında CHP adına söz alan Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu, halk eğitimi konusundaki çalışmaların yetersiz olduğunu belirterek söz verildiği halde halkevlerinin halk eğitimi merkezi haline getirilmediğini ve halkevlerinin kapatılmasıyla oluşan boşluğun henüz doldurulmadığını söylemiştir.¹²³

119 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 784-785.

120 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 789.

121 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 794-795.

122 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 611.

123 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 719.

Feyzioğlu 1959 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde ise yetişkin vatandaşları modern cemiyetin gerektirdiği bilgi ve maharetlerle donatmak, okulda kazandıkları bilgileri koruma ve inkişaf ettirmelerini sağlamak için geniş bir halk eğitimi faaliyetine muhtaç olduklarını belirterek Celal Yardımcı'nın 1955 yılı bütçe görüşmelerinde “*Eski halkevlerini halk eğitimi merkezi haline getireceğiz*” ve “*Halk Eğitimi Kanunu’nu sevk edeceğiz*” sözlerini hatırlatarak geçen dört yıla rağmen bu tasarının hayata geçirilmemesini eleştirmiştir.¹²⁴ Aynı görüşmelerde konuşan Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ise halk eğitiminde çalışmalara devam ettiklerini, şimdye kadar 1980 okuma odası, 1.540 halk dershanesi, 18 halk eğitimi merkezi kurduklarını 1958’de bu kurumlarda 47.615 kişinin mezun olduğunu söylemiştir. Bakan ayrıca halk eğitim ve öğretimi için 3.340.000 vatandaşa öğretici filmler gösterildiğini, halk eğitimi kanununun hazır olduğunu ve Meclis’e getirileceğini belirtmiştir.¹²⁵

1.5. Öğretmen Meselesi

Eğitim alanında tartışılan konulardan bir diğeri de öğretmen meselesi olmuştur. 1955 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmelerinde konuşan Fethi Ülkü, ortaokullardaki öğretmen eksikliğine temasta bulunarak 3.700 saat branş dersi, 11.313 saat branş dışı ve 5.677 saatin de ücretle okutulduğunu ve “bütün eksikliklere rağmen okullarımızdan iyi semere alınıyorsa o ancak ve ancak fedakâr ve kanaatkar Türk öğretmenin” eseri olduğunu söylemiştir. Burdur Milletvekili Mehmet Özbey ortaokullarda özellikle “yabancı dil öğretmenine, İngilizce muallimlerine okullarda şiddetle ihtiyaç” duyulduğunu söylerken Bursa Milletvekili Ağâh Bozan öğretmen davası halledilmedikçe hiçbir surette yeni lise açılmaması gerektiğini aksi takdirde fayda yerine zararlı neticeler doğacağını belirtmiş ve öğretmenlere gereken önemini verilmesini istemiştir.¹²⁶

Öğretmen meselesi sonraki yıllarda da gündemdeki yerini korumuştur. 26 Şubat 1958’de Milli Eğitim Bakanlığı bütçe görüşmesinde konuşan Bursa Milletvekili Hilal Ülman, eğitimin herkes için millî bir birlik cephe olduğunu ve onun politikanın değişen şartlarına göre değil, istikrarlı ve muayyen bir yolda yürümek zorunda olduğunu anlatmıştır. İlim, teknik ve sosyal sahalarda modern dünyanın süratle ilerlediğini söyleyen Ülman, gençlere sağlam bir terbiye ve tahsil vermenin artan önemi üzerinde durmuş ve bu amaçla maarif davasının el birliğiyle düşünmek zorunda olduklarını söylemiştir. Gittikçe maddileşen dünyada öğretme ve terbiye etme sanatının güçleşmekte olduğunu

124 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 788.

125 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 798.

126 TBMMZC, D. X, C. 5, Oturum 47, (23 Şubat 1955), s. 597.

söyleyen Hilal Ülman öğretmenlik mesleğinin mesuliyetinin giderek arttığından bahisle *“Bu buhran ve güçlükler arasında cesaret hatta kahramanlıkla bu mesuliyeti yüklenen öğretmenleri düşünmek, onun maddi ve manevi refahını sağlamak Maarif Vekâletinin ilk vazifesidir olmalıdır”* demiştir. Öğretmenin manevi değerini yükseltmek ve onu maddi olarak desteklemek için DP iktidarının bugüne kadar çok çeşitli sahalarda büyük hamleler yaptığını ancak bazı okullarda hâlâ öğretmen açığı olduğunu söylemiştir. İlkokuldaki öğretmen azlığının sebebinin sadece nüfus artışı ve öğrenmeye hevesli bir nesil yetişmesinden değil, biraz da eski yıllarda kapatılan öğretmen okullarında aranması gerektiğini iddia eden Ülman bu amaçla yedi öğretmen okulu açıldığını, üniversite ve yüksekokulların sayısının artırıldığını ancak bunun yeni açılan eğitim kurumları sebebiyle ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığını belirtmiş ve bu yüzden öğretmen yetersizliğinin DP’ye yüklenmemesi gerektiğini söylemiştir.¹²⁷

Bursa Milletvekili Ağâh Erbozan ise Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı’dan *“mehtep durumu ve hoca durumu mükemmel bir hale gelmedikçe, kadrolar tamam olmadıkça lise açmamasını”* istemiş ve bütçe imkânlarıyla, artan maarif hizmetlerinin karşılanmasının mümkün olmadığını belirterek; Milli Eğitimin ihtiyaçlarının karşılanması için hususi bir Maarif Vergisinin konulmasını istemiştir.¹²⁸ Celal Yardımcı, milletvekillerinin öğretmen okullarının sayısının artırılması temennisine katıldığını belirterek *“Türk milletinin maarif dâvası her şeyden evvel öğretmen davasıdır”* demiştir. Bu alandaki çalışmaları sebebiyle kendisinden önce görev yapan Milli Eğitim Bakanı’na teşekkür eden Yardımcı, bu dönemde oluşturulan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü hakkındaki kanun teklifini Meclis’e sunacağını belirtmiştir. *“Türk irfan hayatını ilkokuldan alıp üniversitelere kadar politika cereyanlarından azade tutmak, körpe dimağların bu cereyanların ve bu çatışmaların atmosferi dışında objektif hüküm ve kanaatlerle yetişmesini temin etmek hem prensibimiz, hem de kararımızdır”* diyen Yardımcı, Meclis’e kendilerine olan desteklerinden dolayı teşekkür etmiştir.¹²⁹

1959 yılı bütçe görüşmelerinde Sivas Milletvekili Turhan Feyzioğlu 2.713’lük kadrodan 1.098 öğretmenin istifa ettiğini belirterek bu durumun öğretmenlik mesleğinin cazibesini ne derece kaybettiğini gösterdiğini belirtmiş ve konuyla ilgili Bakan’ın ne gibi tedbirler alacağını sormuştur.¹³⁰ Maraş Milletvekili Emin Soysal da Celal Yardımcı’nın geçmiş ve şu anki durumu karşılaştırmasını eleştirerek; Bakan’ın bu mukayeseyi

127 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 720-721.

128 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 722.

129 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 746-747.

130 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 806.

yapması yerine mevcut durumu değerlendirmesi, öğretmenlerin durumlarını, maaşlarını, geçinip geçinemedikleri hakkında konuşması gerektiğini söylemiştir.¹³¹ Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt ise öğretmenlerin durumuna temasla öğretmenlik mesleğinin insana dünyanın en büyük manevi saadet ve heyecanını verdiğini, öğretmenlerin mensup olduğu milletin gençlerini yetiştirmesi bakımından heyecan ve saadet içinde bütün ömrünü sarf ettiğini anlatmıştır. Karakurt, öğretmenlerin birtakım maddi ihtiyaçlar içinde en büyük acıları çektiğini ve hakikaten manevi tarafı olmasa öğretmenliğin bir insanın tahammül edeceği bir iş olmadığını söyleyerek sözlerine şöyle devam etmiştir:

“21-23 yaşlarında üniversiteden çıkar, bir lisenin kürsüsüne gidersiniz ve bütün ömrünüz o kürsünün üstünde geçer. Ne terfi, ne terakki, ne otomobil, ne de; sadece bir kürsünün üstünde geçen 30 sene... Bir insanın vatan vazifesinin, bir insanın millî vazifesinin de bir hududu vardır. Öğretmeni hayatı boyunca kürsüye bağliyerek, her türlü ıstıraplar içinde yaşamaya mahkûm etmeye kimsenin hakkı yoktur.”¹³²

Millî Eğitim Bakanı Celal Yardımcı, öğretmenlerin durumu hakkında konuşmadığından dolayı tenkide uğradığını belirterek bütün maarif meselelerini konuşmasının günler süreceğini söyleyerek, öğretmenlerin maaş durumunun devletin genel memur statüsü içinde değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Öğretmenlerin diğer devlet memurlarından, derecesine, başlangışına göre az maaş almadıklarını söyleyen Yardımcı, bunun bir bütçe meselesi olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin “maaşını mesele yapıp, bunun üzerinde münakaşaya girmenin” yerinin olmadığını söyleyen Bakan Yardımcı, devletin gelir ve giderinin belli olduğunu belirterek muhalefeti “İktidara geldiğinizde öğretmenlerin maaşlarını değiştirebilir misiniz?” diyerek eleştirmiştir. Yardımcı, kendilerinin de öğretmenleri düşündüklerini ve onların feragatle çalıştıklarını bildiklerini söylemiştir.¹³³

Sonuç

Celal Yardımcı Millî Eğitim Bakanlığı döneminde İlköğretim Kanunu, öğretmen meselesi, yabancı dilde eğitim ile maarif kolejleri ve yeni üniversitelerin açılması gibi farklı birçok meseleyle uğraşmak zorunda kalmıştır. Yardımcı, genelde yumuşak ve nazik bir üsluba sahip olmasına rağmen zaman zaman muhalefet milletvekilleriyle oldukça sert tartışmalara da girmiştir. Ordu Milletvekili Ferda Güley’in maddi sahada ileriye doğru atılan her adımın manevi sahada geriye doğru atılacak bir adımın illet ve zarureti olduğu yönündeki eleştirilerine Celal Yardımcı aynı tonda sert cevap vermiştir.¹³⁴ Celal

131 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 806.

132 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 807.

133 TBMMZC, D. XI, C. 7, Oturum 45, (25 Şubat 1959), s. 807-808.

134 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 724.

Yardımcı, Osmanlı Devleti devrinden gelenleri de Halk Partisi devrinden gelenleri de hayırla andıklarını ve Türk maarifini ileriye taşımak için bir büyük gayret içinde olduklarını söyleyerek, tek parti döneminde eğitim alanında yapılan yanlış uygulamaları hatırlatarak Ferda Güley sert sözlerle eleştirmiştir.¹³⁵

Celal Yardımcı Milli Eğitim Bakanı olarak görev yaptığı sırada yurtiçinde ve yurtdışında birçok inceleme gezisi yapmıştır.¹³⁶ Yardımcı, hukukçu olmasına rağmen Milli Eğitim Bakanlığı döneminde oldukça önemli icraatlarda bulunmuştur. İlköğretimde okul sayısını artıran Yardımcı, İlköğretim Kanunu'nu çıkarmak için çok çaba sarf etmesine rağmen bu konuda muvaffak olamamıştır. Bu kanunun Meclis'e gelmemesi muhalefet milletvekilleri tarafından sıklıkla eleştirilmiştir.

Çalışkanlığıyla ön plana çıkan Celal Yardımcı, maarif kolejleri ve üniversitelerin kuruluşu için yoğun mesai harcamıştır. Yardımcı, özellikle yabancı dilde eğitim alanında önemli adımlar atmıştır. Ortaöğretimde yabancı dil eğitimini ortaokul düzeyine kadar düşüren Yardımcı, mezun olduğu okul olan İstanbul Erkek Lisesi'nde de Almanca eğitimi başlatmış ve 1955 yılında devletin yabancı dilde eğitim yapan resmi ortaöğretim kurumları olan maarif kolejlerini açmıştır. Sınavla ve genelde paralı yatılı olarak öğrenci alan, fen ve matematik derslerinin İngilizce, diğer derslerin Türkçe olarak okutulduğu bu okullar, ABD'nin etkisi ve desteği ile kurulmuştur. Yabancı dilde eğitim yapan okullarla Batı kültürüne hızlı adapte olan bireyler yetiştirmeyi hedefleyen Celal Yardımcı, bu okulların öğrencilerin üzerinde oluşturabileceği tahribatı yeterince düşünmemiştir. Bu işte aceleci davrandığı yönündeki eleştirilere karşı çıkan Celal Yardımcı, daha maarif kolejleri açılmadan yurtdışından yabancı öğretmen getirmiştir. Yardımcı, Batı'nın, özellikle ABD'nin ihtiyaç duyduğu yabancı dil bilen eleman ihtiyacını karşılayarak Batı'yla ilişkileri daha da geliştirmek isteyen Demokrat Parti'nin taleplerine uygun hareket etmiştir. Celal Yardımcı'nın özellikle yabancı dil konusunda izlediği politikalar, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin eğitim yoluyla yayılmacı politikalarıyla örtüşmektedir. Celal Yardımcı'nın hem ortaöğretim hem de yükseköğretimde yabancı dilde eğitim alanında atmış olduğu adımlar bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Liseleri 12 yıldan 11 yıla indiren Celal Yardımcı, öğretmen eksikliğinin giderilmesi için çalışmalarda bulunmuş ve maarif kolejleri başta olmak üzere yabancı dilde eğitim yapan okulların öğretmen ihtiyacını gidermek için de yurtdışından sözleşmeli yabancı öğretmen getirmiştir. Yabancı dilde eğitim konusunda aceleci olmakla suçlanan

135 TBMMZC, D. XI, C. 2, Oturum 47, (26 Şubat 1958), s. 748.

136 *Milliyet*, 23 Ağustos 1954, s. 3; *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1955, s. 1, 4 Ağustos 1955; *Fırat*, 17 Mayıs 1958 ve 20 Ekim 1958, s. 1; *Yaman Ses*, 17 Eylül 1958, s. 1; *Demokrat Adıyaman*, 17 Eylül 1958, s. 1; *Demokrat Adıyaman*, 20, 26 Eylül 1958, s. 1.

Yardımcı, yabancı öğretmenler sebebiyle de zaman zaman eleştirilere maruz kalmıştır. Halk eğitiminin yaygınlaşması için çeşitli girişimlerde bulunan Yardımcı, üniversite muhtariyeti konusunda da muhalefetin eleştirilerine maruz kalmıştır.

Celal Yardımcı döneminde sınırlı sayıda açılan maarif kolejlerinin sayısının giderek artması bu okulların niteliğinin düşmesine zemin hazırlamıştır. Bu örnekte olduğu gibi Milli Eğitim tarihimizde belli amaçlarla hayata geçirilen ancak bir süre sonra siyasi sebepler başta olmak üzere çeşitli sebeplerle sürdürülememiş birçok atıl proje bulunmaktadır. 1948’de liselerin 11 yıldan 12 yıla çıkarılmasında öğrencilere daha iyi eğitim verme düşüncesi etkili olurken birkaç yıllık uygulamadan sonra bu düşüncenin doğru olmadığı ortaya çıkmış ve Celal Yardımcı döneminde liseler tekrar 11 yıla indirilmiştir. Ancak 2005 yılında 1948 yılındakine benzer gerekçelerle liseler tekrar 4 yıla çıkarılmıştır. Hasan Âli Yücel’in yaptığı tespitte olduğu gibi asıl meselelere dokunmadan liseleri kaç yıla çıkarırsanız çıkarın sorun çözülmeyecektir. Nitekim günümüzde liseler resmi olarak 4 yıl olmasına rağmen dördüncü yıl fiilen üniversite hazırlık olarak geçmektedir. Daha önce denenmiş ve başarısız olmuş uygulamaları farklı isimler adı altında yeniden hayata geçirmeye çalışmak enerji, zaman ve para israfından öteye gitmeyecektir. Bu yüzden eğitim alanında yapılacak uygulamalar ile çalışmaların iyi tetkik edilmesi ve uzun vadeli planlanması gerekmektedir.

Kaynakça

1. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi
Demokrat Adıyaman Gazetesi
Demokrat Ağrı Gazetesi
Doğubayazıt Narinkale Gazetesi
Fırat Gazetesi
Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi
Milliyet Gazetesi
Resmi Gazete
TBMM Zabıt Ceridesi
Tercüman Gazetesi
Yaman Ses Gazetesi
Yeni İstanbul Gazetesi
Yeni Konya Gazetesi
Zafer Gazetesi

2. Kitaplar

- Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1953-1960*, Ankara, 1963.
- Milli Eğitim İstatistikleri Mesleki, Teknik ve Yüksek Öğretim 1953-1960*, Ankara, 1963.
- Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960*, Ankara, 1963.
- Albayrak, Muzaffer: *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2004
- Aldatmaz, Çiğdem: *Elli Kelime Yardımcı Ailesinin Yassıada Öyküsü*, İstanbul, Pia Yayınları, 2013.
- Başar, Erdoğan: *Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)*, İstanbul, MEB Yayınları, 2004.
- Dağlı, N.-Aktürk, B.: *Hükümetler ve Programları*, Ankara, TBMM Basımevi, C. I, 1988.
- Kaplan, İsmail: *Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Neziroğlu, İ.; Yılmaz, T.: *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Ankara, TBMM Yayınları, 2013, C. II, s. 1165.
- Öztürk, Kazım: *Türk Parlamento Tarihi*, C.VII., Anlara: TBMM Vakfı Yayınları, 1998.
- Yücel, Hasan Âli: *Öğretmen-Öğrenci Köşesi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.

3. Makaleler

- Altbach, Philip G.: “Üçüncü Dünya İçinde Bilginin Dağıtımı: Yeni Sömürgecilik Üzerine Bir Durum Araştırması”, Haz. Philip G. Altbach-Gail P. Kelley, *Sömürgecilik ve Eğitim*, İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, s. 147-178.
- Gökatalay, Semih: “Erken Soğuk Savaş Döneminde Türk-Amerikan Yakınlaşmasının Ankara Kent Kültürüne Etkileri”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2018, 6(2), s. 211-235.
- Mazrui, Ali: “Çok Uluslu Bir Şirket Olarak Afrika Üniversitesi”, Haz. G. Altbach-Gail P. Kelley, *Sömürgecilik ve Eğitim*, İstanbul, İnsan Yayınları, 1991, s. 61-86.